

České a československé právní dějiny

Ladislav Vojáček

Státní mechanismus, volební právo,
česká politika po roce 1848

Základní periodizace

1. Stát a právo na území České republiky do roku 1620
2. Stát a právo v období habsburského absolutismu (1620 – 1848)
3. Stát a právo v konstituční éře habsburské monarchie (1848 – 1918)

Stát a právo v konstituční éře habsburské monarchie (1848 – 1918)

1. Revoluce let 1848 – 1849
2. Bachovský absolutismus
3. Obnovení konstitučního režimu
4. Rakousko-uherský dualismus

Ústřední orgány

- parlament (od roku 1861 říšská rada)
- delegace (od roku 1867)
- panovník
- ministerstva (od března 1917)

Říšská rada podle prosincové ústavy

- zákon o říšském zastupitelstvu
  - panská sněmovna a sněmovna poslanců
  - 1873 přímé volby
  - kompetence
    - zákonodárná vymezena taxativně
- jednacích řády

Postavení **panovníka** po roce 1867

- symbol jednoty
- neodpovědnost
- reprezentace státu navenek
- hlava výkonné moci
- právo zasahovat do výkonu zákonodárné moci
- udělování milosti a nařizování abolice

1890 Kaiser Karl & Kaiserin Sisi.

Ministerstva po roce 1867

- společná ministerstva
- předlitavská vláda
- odpovědnost císaři
- základní úkol: provádět zákony
  - za tím účelem vydávali nařízení

Belcredi, Richard Graf

* 12. 2. 1823 Ingrowitz bei Zwittau
(Jimramov, Tschechische
Republik),
† 2. 12. 1902 Gmunden
(Oberösterreich)

Beamter, Politiker.
Als Staatsminister und
Vorsitzender der Regierung (1865-
67) hob er 1865 das Februarpatent
von 1861 auf; trat 1867 zurück;

1881-95 Präsident des
Verwaltungsgerichtshofs.

Andrássy, Julius (Gyula) der Ältere

Graf

* 3. 3. 1823 Kaschau

† 18. 2. 1890 Volosca (Kroatien)

Politiker

1848/49 führend in der
ungarischen Revolution

1851 in Abwesenheit zum Tod
verurteilt

1857 amnestiert

setzte sich neben F. Deák

besonders für den Ausgleich ein
und wurde 1867 1. ungarischer
Ministerpräsident

1871-79 k. u. k. Außenminister;

**Andrássy, Julius (Gyula)
der Jüngere; Graf**

* 30. 6. 1860 Töketerebes

† 11. 6. 1929 Budapest

Politiker

Sohn von J. Graf Andrássy
dem Älteren

24. 10.-1. 11.

1918 letzter österreichisch-
ungarischer Außenminister

1921 am

Restaurationsversuch von
König (Kaiser) Karl
beteiligt.

Organizace soudnictví

- **řádné soudy**
- Říšský soud (1869)
- Nejvyšší správní soud (1876)
- mimořádné (zvláštní) soudy
- zákon o soudní organizaci 1896

Řádné soudy

- okresní soudy (1868)
- krajské /zemské/ soudy (1855: sborové soudy první stolice)
- vrchní zemské soudy (sborové soudy druhé stolice)
- Nejvyšší soudní a kasační dvůr (1850)

Územní správa a samospráva

- nové územní členění
- dvojkolejnost
  - státní (politická, zeměpanská) správa
  - samospráva

Orgány politické správy

- byrokratický princip (jmenování, ...)
- podřízenost ministerstvům
- zemská politická správa (místodržitel, zemský prezident)
- okresní hejtmanství 1868 (+ orgány statutárních měst)
- přenášení působnosti

Právní úprava místní a územní samosprávy

- obecní samospráva
  - provizorní obecní zákon 1849
  - obecní řád 1859 – neproveden
  - říšský obecní zákon (č. 18/1862 ř.z.) + zemské obecní řády (1863 a 1864)
- zemská samospráva
  - únorová ústava 1861
  - annenské patenty 1913

Místní a okresní samospráva

- **místní obce (+ statutární města + lázeňská města)**
  - obecní výbor
  - obecní představenstvo
  - starosta
- **samosprávné okresy (jen v Čechách!)**
- **domovské právo**

Definitivní podoba zemské samosprávy

- zemské sněmy
  - zákonodárná pravomoc
- zemské výbory
- zemský maršálek (zemský hejtman)

Ozbrojené složky

- branná moc
- státní policie
- obecní policie
- četnictvo ad.

Armáda a námořnictvo

- branné zákony 1868, 1912
- branná moc 1868
  - společné vojsko
  - námořnictvo
  - zeměbrana
  - náhradní záloha
  - později i domobrana
- všeobecná branná povinnost 1868

Státní policie

- nejvyšší policejní úřad 1852 – pak policejní ministerstvo – ministerstvo vnitra (1867)
- státní policejní úřady (1850)
  - policejní ředitelství
  - policejní komisařství (pohraniční p. k.)
- civilní a uniformovaná policejní stráž

Kempfen, Johann Franz

Freiherr von Fichtenstamm

* 26. 6. 1793 Pardubitz

† 29. 11. 1863 Schwarzau am
Steinfelde (Niederösterreich),

Berufsoffizier.

1849 Generalinspekteur der
Gendarmerie

1851 Militärgouverneur von Wien

1852-59 Chef der Obersten
Polizeibehörde

Obecní policie

- policejní funkce obecních orgánů:
  - ochrana bezpečnosti a osob (bezpečnostní policie)
  - tržní a potravní policie
  - zdravotní policie
  - čelední a dělnická policie
  - mravnostní policie
  - + součinnost při trestním stíhání (= přenesená působnost)
- policejní stráž (různá organizace)

Četnictvo

- zřízeno nařízením č. 272 z roku 1849
- prozatímní organický zákon o četnictvu 1850
- zákon o četnictvu 1876
- zákon o četnictvu 1895
- služební instrukce 1851, 1876 a 1895
- působnost především na venkově
- udržování práva, pořádku a bezpečnosti

Rakouští četníci

Vztah státu a církve

- konkordát 1855
- prosincová ústava
- květnové zákony 1868, 1874

Vývoj volebního práva

- volby
  - do orgánů obecní (případně i okresní) samosprávy
  - do zemských sněmů
  - od roku 1873 do říšské rady
- v zásadě jen muži
- kuriální systém a princip zastoupení jmění
- majetkový census a census usedlosti
- honorace (kapacity)

Volby do místních a okresních samospráv

- východiskem obecní zřízení
- v obcích
  - princip zastoupení jmění (tři skupiny poplatníků)
  - volební právo právnických osob
  - účast velkých poplatníků na jednání obecního výboru
- v okresech
  - kuriální systém (čtyři kurie)

Volby do zemských sněmů

- poslanci a virilisté
- kurie
  - velkostatku
  - kurie měst, průmyslových míst a obchodních a živnostenských komor
  - kurie ostatních obcí
    - majetkový census
    - nepřímé volby /do 1901 (Č.), 1905 (M.)/
  - všeobecná kurie
    - zavedena 1901 (Č.), 1905 (M.)

Volby do říšské rady

- přímá volba 1873
- čtyři kurie: velkostatku, měst a průmyslových míst, obchodních a živnostenských komor, venkovských obcí
- pátá všeobecná kurie 1896
- 1882 Taaffeho a 1896 Badeniho reforma volebního práva
- všeobecné volební právo 1907
- = odstranění kuriálního systému

Taaffe, Eduard Graf

* 24. 2. 1833 Wien,
† 29. 11. 1895 Ellischau
(Nalžovy, Tschechische
Republik)

Staatsmann, konservativer
Sozialreformer
1869/70 und 1879-93
Ministerpräsident und
Innenminister.

Badeni, Kasimir Felix

Graf

* 14. 10. 1846 Surochów
† 9. 7. 1909 Krasne (Polen)

Politiker

1896 führte eine
Wahlrechtsreform durch
(Schaffung der allgemeinen
Wählerkurie für alle über 24
Jahre alten Staatsbürger mit
72 von 425 Mandaten)

České státoprávní koncepce

- české historické státní právo a přirozenoprávní argumentace
- austroslavismus
  - federalizace
- pasivní rezistence (1863 – 1879)
- Česká deklarace 1868
- Fundamentální články 1871
- punktace 1891

František Palacký

A black and white portrait of František Ladislav Rieger, a Czech politician and statesman. He is shown from the chest up, facing slightly to the right. He has dark, wavy hair and a full, dark beard and mustache. He is wearing a dark, high-collared coat. The background is a light, textured surface.

František Ladislav Rieger

Distribution of Races in Austria-Hungary.

Národnostní mapa 1911

- Germans
- Magyars
- Rumanians
- Croats and Servians
- Ruthenians
- Czechs
- Slovaks
- Poles
- Slovenes
- Italians

Scale 1:7 500 000
 Miles 0 20 40 80

Long East 18 of Greenw.